

Srdcař před sebou potřebuje dítě

PhDr. Jan Svoboda je psycholog s mnohaletou praxí. Svůj profesní život zasvětil mimo jiné budoucím pedagogům. Osobně ho vnímám jako rádce, který mě provází od studentských let. Aktuálně se velmi hodí připomenout třeba jeho knihu *Jak obohatit výuku, kurzy (i sebe)*. A tak jsme si jednoho karanténního rána dali sraz v mé škole v Ostravě-Porubě a povídali si o současné situaci ve společnosti a ve školství zvláště.

TEXT: GABRIELA JURÁNKOVÁ

Pane doktore, co se to teď kolem nás děje?

Nechci tady hovořit jako mystik, ale pokud se podíváte na změny v globálním hledisku, jako jsou ty přírodní, tak rozhodně nejsou náhodné a rozhodně to není všechno dílem člověka. Celý systém vstupuje do určité fáze a je pochopitelné, že to ovlivňuje nás všechny. Teď jsme ovlivněni covidem, ale myslím si, že spousta věcí by se udála, i kdyby covid nebyl. Ten to jenom umocňuje. Média měla zpočátku významnou úlohu, ale teď hrají roli totálně zápornou. Přál bych si, aby se lidé seznámili s postupem označovaným DABDA, což je způsob, jakým přijímáme nepříjemné informace. (DABDA je zkratka slov *Denial - popírání, Anger - hněv, Bargaining - smlouvání, Depression - deprese a Acceptance - smíření; poznámka autorky*.) Lidé, kteří dodnes stávkují proti

rouškám, jsou teprve v první fázi - ve fázi nutnosti přijmout realitu. A média by měla fáze, v nichž se teď různí lidé různě nacházejí, citlivě srovnat. No a všechny změny, které jsou vně člověka, jsou i uvnitř. Když to řeknu citátem staré Číny: „Jedno nebe.“ Všechno se všim souvisí. A jestliže já mám dojem, že jsem jiný než ostatní, je to úsměvné.

A na úrovni školství?

Tam nastal čas, abychom děti nevedli k individualismu, ale učili je spolupracovat. A nejsem jediný, kdo si to myslí. Časté zakázky, které teď ze škol dostávám, znějí: „Jak obohatit výuku a jak vést děti k tomu, aby lépe spolupracovaly.“

Mám pocit, že učitelé snad poprvé v životě cítí opravdovou nejistotu. Doteď měli pevné úvazky, jasně daný

školní rok a pak léto. Teď jsou úplně rozhození a nebudeme si nic nalhávat - mnoho učitelů není psychicky vybaveno něco takového zvládnout. Co byste nám poradil?

Každý učitel si musí uvědomit, v jakém stavu se právě nachází. Pokud učil déle než pět šest let, je už automaticky v určitém stereotypu - rituálu, který velmi mírně evolučně obnovuje, aby ho práce bavila. Ale teď mu někdo zvenčí tvrdě velí, jakou formou bude učit. Trpí srdcaři, protože ti před sebou potřebují dítě. A bohužel mají často i tendence utíkat. A trochu se nám obrací karta - čím víc má v této chvíli učitel praxe, tím hůř pro něj. Smekám před těmi, kteří se dokázali rychle zadaptovat. A nesmírně si vážím těch, kteří už na jaře chodili dům od domu, pokud to bylo třeba, a vysvětlovali rodičům a dětem, co je potřeba pochopit, když on-line výuka nebyla možná z důvodu chybějícího technického vybavení nebo šlo o děti se speciálními potřebami.

A co máme my učitelé v této situaci radit žákům?

Celá rodina si doma musí jasně určit teritorium. Puberták má na dveřích napsáno zákaz vstupu. Když se mu otevrou dveře, musí se vyvalit ten správný oděr, a pokud mu tam matka uklidí, puberták možná raději půjde do squatu. To, co se nyní děje kolem nás, narušuje naše návyky, rituály a stereotypy, ničí nám naše těšení se. Totálně se pak rozplývá rytmus dne. Ale člověk podle rytmu žije. Jenže

rodiče teď musí neustále jednat operativně – přesouvají, ruší. A učitelé najednou kromě svých dětí řeší ještě cizí děti a výuku. Uvědomíte si dnes do večera alespoň tři události, na které se těšíte? Minimálně jedna nesmí souviset s jinými lidmi. A pokud máte tři prvky, události, na které se můžete těšit, zvládnete den. To učte děti.

Říkáte, že dobrou školu poznáte hned, jakmile vstoupíte. Jak se to dělá?

Každá škola má svoji atmosféru. Školy dělají učitelé. Ani prostředí není zanedbatelné. Když jsem vešel do vaší školy, recepční udělala přesně to, co měla – vyšla ven z kukaně, ukázala mi, kde si mohu sednout, a ptala se mě, jestli něco nepotřebuju. Stala se důležitým prvkem, který mi zařídil první vtisk. Pak jsem šel s vámi klasickou školou, i když mám pocit, že vás můžu charakterizovat jako školu novějšího typu – takže neučíte úplně standardním způsobem. Obecně školy rodinného typu mají nádherně zaplněné chodby. Každý stupeň tam má prvky, které odpovídají věku. Kéž bych to zažíval častěji.

Říká se, že učitelé nejsou váženou profesí. Osobně to tedy necítím, ale často to slyším kolem sebe.

Taky si nemyslím, že je to tak zlé – povědomí vždy dobíhá za realitou. Nicméně u nás je na rozdíl od asijské kultury preference moudrosti, ne vzdělanosti. Učitel byl u nás do padesátých let nejvzdělanějším ve vesnici. Pak přišla 70. a 80. léta a z učitele se stal kádrovák. Dnešní učitel je zase někdo jiný. Mění se to evolučně čili pomalu. Rodiče by pochopitelně chtěli změnu revoluční, což nejde. To, že často chodí plísnit učitele, jak má učit, to je opět výsledek vlivu médií. Anebo problém šikany. Podle veřejného povědomí způsobeného médiem by se mohlo zdát, že je šikana téměř na každé škole, což je nesmysl. Agresivní chování musíme rozdělit na tři skupiny: individuální agrese, skupinová agrese a šikana. Média to však

Víte, proč se na vesnici chovají dvě prasata, a ne jedno? Protože spolu líp žerou! Kolektivní výuka je postavena na učení se nápodobou.

podávají jako celek. A rodič pak přejímá jejich zjednodušování.

Vzděláváte učitele, což je podle mého názoru dost altruistická činnost. Myslím, že by šlo vydělat víc peněz jinde. Proč to děláte?

Vím, že bych mohl vydělat nesrovnatelně víc, ale to by mě nebavilo. Vyzkoušel jsem si to. Učit učitele učit je podle mě to jediné, co mohu pro celek udělat – ukázat jim žáka v jiné pozici, než jak žáka nabízí standardní literatura. Učím je, že není tak podstatný kariérový růst – a ve školství ho stejně ani moc není –, ale že nejdůležitější je růst osobní. Vycházím ze zkušenosti. Osm let jsem pracoval jako vychovatel v domovech mládeže. A dodnes čerpám z toho, co mě dospívající naučili. Na učitelském povolání jsou důležité tři věci: Neskutečně pomalu tam stárnete, pokud vůbec. Za druhé: Nemáte šanci mít novinky. A za třetí: Když jste dobrý učitel, máte velmi rychle zpětnou vazbu o tom, jaký jste člověk. To jsou velké devízy učitelského povolání.

Jak na první dobrou poznám potenciál učitele? Stále nám všichni za vzor dávají Finsko. Byla jsem tam, nemám ten pocit, že učím výrazně jinak.

Nejsem kompetentní k tomu, abych porovnával. Ale kvalitu školy neurčuje nabízený systém, nýbrž kvalita učitele jako člověka. A pokud vybereme takového, který v sobě má lidství, zodpovědnost a schopnost předávat, je úplně jedno, jestli učí v Ugandě, České republice, nebo ve Finsku. Osobně bych nováčka prováděl po chodbách a pak bych se ho tázal, čeho si všiml. Potřeboval bych vědět, jak vypadá jeho adaptace na děti a které konkrétní situace ho zaujaly. A pak bych ho nechal vést ne hodinu, to se dá nacvičit, ale běžný dialog s ročníky, které bude učit.

A přitom běžnou praxí je poslat životopis, maximálně ukázková hodina a hotovo.

To, že jsem vyseděl nějakou vysokou školu, ještě neznamená, že jsem dobrý v oboru. Dobrý učitel umí udržet koncepci a nebojí se operativy. A je jedno, jakou koncepci zvolíte. Cokoli, pokud to učitel uchopí se zájmem, bude fungovat. Osobně třeba půl semestru učím budoucí učitele, co je to diskuse. Anebo že dítě si při domácích úkolech musí potvrdit, k čemu je to, co se ve škole naučilo. A že učitel si tedy nevystačí jen s pouštěním sterilní prezentace. Ve výuce musí být emoce.

Co vlastně rodič chce a bude chtít od školy do budoucna? Teď evidentně stojíme.

Stojíme. Celý koncept stojící na Marii Terezii už končí a nikdo neví, co bude dál.

Vy jste se jasně vymezil vůči alternativám...

Ano, pokud nerespektují základní věci, které člověk při svém vývoji potřebuje, a to je rytmus, vedení k důslednosti a schopnost kreativně myslet a tolerovat. Bezbřehost je mnohdy mylně považována za kreativitu, fantazie za představitelství. Pro mě výraz alternativa není cesta vpřed, ale možnost.

Jak tedy bude vypadat zakázka rodiče směrem ke škole?

Doufám, že rodiče už opustí představu, že škola je brzdca a učitel ten, kdo brzdí. Cílem je situace, kdy se rodič bude od svého dítěte rád učit to, co se ono naučilo ve škole. Ideální je, když aktivitu, kterou dítě zažilo ve škole, dokáže nabídnout doma v rámci rodinné hry. Když dítě neuslyší otřepanou větu: „Já musím chodit do práce a ty musíš chodit do školy“. Škola není vynucená práce.

Takže domácí úkoly ano?

Záleží jaké. Děti se od první třídy musí naučit, že cílem domácích úkolů je vrátit se k učivu v jiném prostředí než tam, kde jsem informaci získal. Protože jen tak si ověří, zda látku skutečně umí, anebo šlo jen o situační pocit. A důležitá je i forma – ta by měla být tvůrčí. Škola poskytne jádro, to krásné kolem si dítě připraví doma a škola pak informuje a dodělává celek. Cílem rozhodně není individuální výuka – a už vůbec ne on-line. Víte, proč se na vesnici chovají dvě prasata, a ne jedno? Protože spolu líp žerou! Kolektivní výuka je postavena na obdobném – učení se nápodobou. Ověření naučeného pak běží doma a škola se bez toho „doma“ neobejde.

Obrací se karta. Čím víc má v této chvíli učitel praxe, tím hůř pro něj. Smekám před těmi, kteří se dokázali rychle zadaptovat.